Ogovaranje

Etičari smatraju da je jako teško nadzirati jezik, jer neki ljudi mogu nadzirati svoje ruke i nikoga ne ošamariti, mogu nadzirati svoje noge i ne ići tamo gdje ne treba i ne otići na stranputicu itd., ali mnogi nisu u stanju nadzirati svoj jezik. U tom smislu Čisti Imami, mir neka je s njima, davali su u pogledu čuvanja jezika od grijeha ozbiljne savjete, budući da čovjek počini mnoge grijehe i greške upravo zbog nenadziranja jezika.

Plemeniti poslanik, s.a.v.a., kaže:

“Uistinu većina grešaka čovjekovih je u jeziku njegovom.”[1]

Imam Ali, mir neka je s njim, veli:

“Jezik je zvijer – ako se pusti, ugrist će.”[2]

Na drugom mjestu Imam Ali, mir neka je s njim, govori o jeziku kao o nepokornom i tvrdoglavom konju:

“(...) I neka čovjek čuva jezik svoj – jer, uistinu je jezik ovaj nepokoran vlasniku svome, a tako mi Boga, ja ne vidjeh nijednog roba da se čuva bogobojaznošću koja mu je od koristi, a da ne čuva jezik svoj (...).”[3]

U nekoj drugoj prilici, Imam Ali, mir neka je s njim, kao ishod nenadziranja jezika najavljuje vatru džehennemsku, pa kaže:

“(...) Ko mnogo govori – mnogo griješi, a ko mnogo griješi – malo se stidi, a ko se malo stidi – malo se zabranjenog kloni, a ko se malo zabranjenog kloni – srce mu umre, a kome srce umre – u Vatru će ući (...)”[4]

Jedna od šteta koju jezik nanosi, a koja spada u velike grijehe jeste ogovaranje. Gibet (ogovaranje) u arapskom jeziku ima paradigmu kao i zinet (ukras) i znači govoriti loše nekome iza leđa i govoriti o nekome nešto što mu se ne dopada.

Ovo široko i općenito pojmovno određenje obuhvata razne vrste ogovaranja, potvaranja, klevetanja, laži,[5] psovki pa čak i navođenja nečijih vidljivih nedostataka, dok, zapravo, svaki od ovih pojmova ima posebno značenjsko određenje i na njih se sa vjerozakonskog stanovišta odnose posebni propisi, i svi oni ne potpadaju u primjere ogovaranja kao stručnog izraza. Prema tome, u jeziku je pojam ogovaranje (gibet) širi od stručnog naziva ogovaranje te se i u predajama ponekad koristi u istom značenju, tj. kao opći pojam.[6]

Ogovaranje u terminologiji islamskih pravnika

Pojmovno određujući ogovaranje, islamski pravnici se koriste različitim izrazima, koji na prvi pogled mogu ukazivati na njihova neslaganja u pogledu definicije ogovaranja, ali pažljivim i pomnim razmatranjem izlazi na vidjelo da do razilaženja po pitanju izraza ne dolazi usljed razlika u poimanju, nego zbog namjere da se predmet objasni i odvoji od drugih sličnih pojmova. Drugim riječima, islamski pravnici nisu nastojali dati logičko određenje ogovaranja kako bi se izuzimanjem ili dodavanjem jednog uvjeta dovelo do suštinske promjene, već su, navođenjem ovih uvjeta, htjeli odvojiti primjere ogovaranja, u smislu leksičke definicije, od sličnih primjera, kao što su: kleveta, laž, psovka, nalaženje nedostataka, ismijavanje, vrijeđanje i ponižavanje, uznemiravanje i nanošenje boli riječima, širenje razvrata itd., a sa kojima se ona, u pogledu primjera, ponekad miješa, upravo zato da bi svaka od pobrojanih kategorija imala poseban propis i zasebne pravne i vjerozakonske posljedice. Da bude jasnije, svaka od spomenutih kategorija spada u velike grijehe, ali njihova zabranjenost zavisi od kategorije i osobenosti njih samih, a ne od kategorije ogovaranja, i svaki od njih nalazi se na posebnoj razini grijeha i ima srazmjerne odraze te se i iskupnina i nadoknada razlikuju od primjera do primjera. Naprimjer, ako neko, nalazeći nedostatke, navede vidljivi nedostatak jednog vjernika ili

pak prepriča neki njegov javni grijeh, počinit će grijeh, ali ne u svojstvu “ogovaranja”, nego u svojstvu “nalaženja nedostataka” i “širenja priča o nemoralu”. Drugi primjer: ako neko nekome iza leđa pripiše osobinu koju ovoj nema ili ga pak nazove pogrdnim imenom i opsuje ga, smatrat će se grješnikom, i to zbog klevete i psovanja, a ne zbog ogovaranja. Također je moguće da čovjek nekada jednim činom počini nekoliko grijeha, odnosno, da jednim govorom odjednom sabere ogovaranje, klevetu, nalaženje nedostataka, psovanje i vrijeđanje, te će samim tim i njegov grijeh biti teži i veći. Prema tome, svaki islamski pravnik je navođenjem jednog ili više uvjeta odredio granice propisa ogovaranja, čime – kao što smo već istakli – nije imao namjeru ponuditi jednu potpunu logičku definiciju, kako bi dodavanjem ili izuzimanjem jednog uvjeta razlučio ovu od ostalih definicija.

Stoga, moglo bi se kazati da ogovaranje uključuje jedan pojam, onaj leksički, i upravo na taj pojam ukazuju islamski pravnici posebnim kategorijama i uslovima. Ali, potrebno je znati da po pitanju zabranjenosti ogovaranja islamski pravnici ne zastupaju jedinstven stav; neki od njih uslovljavaju njegovu zabranjenost dodavanjem, a drugi pak izuzimanjem određenog uvjeta. Sve u svemu, ovi uvjeti uslovljavaju propis, a ne bivstvovanje samog predmeta, tj. oni koji dodaju ove uvjete drže da se zabranjenost ogovaranja stupa na snagu samo u slučaju postojanja ovog uvjeta; u suprotnom, pod pretpostavkom da je ogovaranjem izrečena istina, zabranjenost se ne ostvaruje, i ma koliko sa drugog stanovišta (naprimjer, klevete, psovke, uznemiravanja itd.), sami čin bio zabranjen, on nema nikakve veze sa ogovaranjem. U svakom slučaju, uvjeti i pretpostavke koje islamski pravnici navode su sljedeći:

a) Da govorenje bude vid otkrivanja i razotkrivanja tajne. Prema tome, pričanje o vidljivim nedostacima i grijesima nije ogovaranje i za njega se ne tereti kao za grijeh ogovaranja, premda je moguće da u pogledu vrijeđanja i ponižavanja ili širenja razvrata bude zabranjeno te da kazna za njega ne bude u srazmjeri sa razinom ovoga grijeha.

b) Da navedena slabost nije izmišljena, tj. kada zaista postoji kod pojedinca na kojeg se govorenje odnosi. Dakle, ako slabost ne postoji, onda je izgovoreno kleveta, a onaj ko ju je izrekao podliježe kazni kao klevetnik, dok je njegov grijeh veći i teži od grijeha koji se stručno naziva ogovaranje.

c) Da pobuda bude nalaženje nedostataka. Prema tome, ukoliko se poroci drugih ljudi budu navodili radi zaštite njihove koristi, onda to sa vjerozakonskog stanovišta ne predstavlja teškoću, makar suprotna strana i ne bila time zadovoljna. Tako je, naprimjer, kada se liječniku govori o osobinama bolesnika, budući da otkrivanje tih osobina ide u korist samog bolesnika,

iako on u početku može zbog toga negodovati. Isto tako, navođenje nečijih dobrih osobina u sklopu izricanja pohvale ne smatra se ogovaranjem, makar osobi o kojoj je riječ bilo i krivo zbog toga. Naravno, ukoliko otkrivanje nečijih dobrih osobina dovede do uznemiravanja dotične osobe, onda to nije dobro, ali se ne smatra ogovaranjem, već uznemiravanjem brata vjernika, na što se odnosi poseban propis.

d) Da osoba koju se ogovara bude jasno određena, bilo navođenjem imena i ostalih osobina, bilo pokazivanjem rukom i prenesenim govorom na način da sagovornik prepozna o kome se radi. Tako, ako se govori općenito i ne bude jasno o kojoj osobi se radi, ili ako je sagovornik ne poznaje, onda se taj čin ne smatra ogovaranjem.

e) Da osoba o kojoj se govori ne bude musliman i čovjekov brat po vjeri. Prema tome, nema prepreke ogovaranju nevjernika, mnogobošca i otpadnika.

f) Da osoba o kojoj se govori bude poznata po razvratu. Dakle, ako neko javno čini grijeh, dozvoljeno ga je ogovarati, jer takva osoba ne zazire od činjenja grijeha, niti bježi od svoje grješnosti, niti strepi od mogućnosti da drugi ljudi saznaju za njegovo nedolično ponašanje.

Ovo bi bio skup uvjeta i uslova koji se nalaze u terminologiji islamskih pravnika, etičara pa čak i nekih jezikoslovaca, koje su oni naveli rukovodeći se vjerozakonskim uslovima. Premda se neki od ovih uslova ne utiču na ostvarenje leksičkog značenja riječi, ipak, uzimajući u obzir uslove koji se navode u predajama i islamskim pravnim izvorima, treba znati da oni utiču na pravosnažnost vjerozakonskih propisa. Sada vam skrećemo pažnju na ajete i predaje koji se odnose na ovu temu.

Ogovaranje sa stanovišta Kur'ana

Nema sumnje da ogovaranje spada u velike grijehe i da počinilac velikog grijeha zaslužuje Džehennem. Tako Imam Sadik, mir neka je s njim – tumačeći ajet:Ako se budete klonili velikih grijeha, onih koji vam se zabranjuju, Mi ćemo preći preko manjih grijeha vaših i uvest ćemo vas u mjesto divno[7]– kaže:

“Veliki grijesi su oni za koje je Bog Uzvišeni kao kaznu vatru naredio.”[8]

Kur'an Časni u nekoliko primjera oštro prekorava i zabranjuje ogovaranje, pa kaže:

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ

Teško svakom klevetniku-podrugljivcu! (El-Humeze, 1)

وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ

(...)I ne ogovarajte jedni druge! Zar bi neko od vas volio da jede meso mrtvoga brata svoga, - pa vama je to odvratno! (...) (El-Hudžurat, 12)

Iz ova dva ajeta može se izvući zaključak da je ogovaranje uslovljeno pobudom nalaženja nedostataka, jer se u prvom ogovaranje osuđuje kao ruganje i kleveta, dok se u drugom ogovaranje upoređuje sa jedenjem mesa mrtvog brata u vjeri, i to stoga što ogovaranje znači ubijanje ličnosti drugih ljudi. Moglo bi se kazati da onaj koji ogovara gazi njihovu ličnost i uklanja ih sa životne pozornice.

Onaj koji ogovara svojim činom ogovaranja polučuje zapravo dvije stvari: prvo, sramoti onoga drugog; drugo, na ovaj način on pribavlja za sebe korist, položaj i čast. On, ustvari, misli da će uklanjanjem ličnosti drugih ljudi sačuvati vlastitu čast i, takoreći, svoju ličnost vidi u postupku gaženja i usmrćivanja drugih.

Drugi zaključak koji izvlačimo iz ovog ajeta jeste da je ogovaranje zabranjeno samo u slučaju muslimana, jer izrazi “jedni druge” i “meso brata svoga” ukazuju na vjernike te samim tim ne obuhvataju nevjernike.

Treći zaključak koji bi se mogao izvući iz ovog časnog ajeta jeste da se o ogovaranju može govoriti samo u primjeru kada osoba o kojoj se govori nije prisutna, jer pored toga što riječ gibet (ogovaranje, odsutnost) ukazuje na neprisustvovanje, i riječ mejten (mrtvog) potvrđuje isto značenje, zato što se u ajetu ogovarana osoba zamišlja kao mrtva. Dakle, na isti način na koji je odsutna umrla osoba i ne može stati u svoju odbranu, tako ni ogovarana, usljed njezine odsutnosti nije u stanju braniti svoju čast i ugled.

Četvrti zaključak jeste da baš kao što umrla osoba neće više oživjeti, tako se ni izgubljena čast ne može povratiti. A Bog najbolje zna. Koliko li je samo ljudi koji su umrli uvrijeđeni, pa sad čekaju Sudnji dan da se susretnu s onima koji su ih uvrijedili, te da onda, pred Bogom Uzvišenim, pristupe sudu i zatraže pravdu. Utičemo se Bogu od zla šejtanskoga i srdžbe Svemilosnika!

لاَّ يُحِبُّ اللّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوَءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلاَّ مَن ظُلِمَ وَكَانَ اللّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا

Bog ne voli da iko o zlu javno govori, osim onaj kome je učinjena nepravda. – A Bog sve čuje i sve zna. (En-Nisa', 148)

Iz ovih ajeta zaključuje se da Bog ne voli da se obznanjuju tuđa loša djela, niti da se otkrivaju tuđi poroci, niti da se ljudi sramote.

Ogovaranje sa stanovišta predaja

U islamskim predajama se krajnje ozbiljno zabranjuje ogovaranje te se navode loše posljedice koje ono za sobom povlači, u pogledu čega ćemo povesti jednu iscrpnu raspravu, budući da ljudi manje pridaju pažnju zabranjenosti i grijehu ogovaranja te, kako kaže Šehid Sani, Bog mu se smilovao: "Većina ljudi nastoji ustrajati u obavljanju namaza, posta te drugih ibadeta i svega onoga po čemu njihov položaj postaje vrjedniji kod Gospodara, pa se klone i većine zabranjenih djela, kao što su blud, pijenje alkohola itd. Ipak, uprkos svemu rečenom, glavninu raspoloživog vremena uzalud troše na zabavama i provodima na kojima pričaju o koječemu i gdje sramote svoju braću po vjeri, ne smatrajući to grijehom, kao da ne strahuju od prijekora Boga Uzvišenog usljed činjenja takvih djela.

Sve u svemu, mnogi ljudi ogovaraju tako kao da to ne smatraju grijehom, zanemarujući pri tom činjenicu da sva dobra djela koja čine – bivaju poništena jednim činom ogovaranja.

Kaljanje časti muslimana gore je od uzimanja kamate

Plemeniti Poslanik, s.a.v.a., rekao je:

"Uistinu je srebrenjak koji čovjek zaradi kamatom kod Boga veći grijeh od trideset i šest čina bluda koje čovjek počini, a najveća kamata koja se uzima je čast čovjeka muslimana."[9]

Ogovaranje je gore od bluda

Džabir bin Abdullah i Ebu Sa'id Hudri od plemenitog Poslanika, s.a.v.a., prenosi da je rekao:

“Čuvajte se ogovaranja, jer uistinu je ogovaranje gore od bluda: zato što je moguće da čovjek blud počini te da se pokaje, pa da mu Bog pokajanje primi, a ogovaraču se neće oprostiti sve dok mu ne oprosti onaj kojeg je ogovarao.”[10]

Ogovaranje je poput jedenja mesa umrlog

Na isti način na koji Kur'an Časni smatra ogovaranje jedenjem mesa brata muslimana i brojne predaje ukazuju na ovo pitanje, posvećujući mu pažnju.

Tako Plemeniti Poslanik, s.a.v.a., kaže:

“Psovati vjernika je grijeh, boriti se protiv njega je nevjerstvo, jesti meso njegovo je neposluh prema Bogu, a svetost imetka njegovog je poput svetosti krvi njegove.”[11]

Činjenica da Kur'an Časni i predaje kazuju o ogovaranju kao o jedenju mesa mrtvog čovjeka svjedoči koliko je velik i težak ovaj grijeh. Izrazi ove vrste koriste se samo u primjeru ogovaranja. Onaj ko biva ogovaran – budući da nije prisutan, kako bi se mogao odbraniti, pa mu se usljed toga kalja čast i gazi njegova ličnost kod ljudi – upoređuje se sa mrtvacem. Jer, ukoliko se okalja nečija čast u društvu, ništa više je ne može vratiti i on će među ljudima ostati zauvijek ponižen. Stoga, onaj koji ogovara je kao onaj koji jede meso svoga brata muslimana, iako je ovaj mrtav, i to da bi sebi priskrbio neki položaj.

Tibrisi, Bog mu se smilovao, piše o povodu spuštanja časnog ajeta: I ne ogovarajte jedni druge:

“Spušten je povodom čina dvojice drugova Božijeg poslanika, s.a.v.a., koji su ogovarali svoga druga, a bio je to Selman, kojeg su poslali kod Božijeg poslanika, s.a.v.a., da im donese nešto hrane, pa ga je on poslao kod Usame ibn Zejda, koji je kod Božijeg poslanika, s.a.v.a., bio odgovoran za prtljag, te on reče: 'Nemam kod sebe ništa', pa se on vrati kod one dvojice. Oni rekoše: 'Usama škrtari', te o Selmanu kazaše: 'Da smo ga poslali na bunar prepun vode, voda bi u njemu presahla.' Zatim njih dvojica krenuše da se raspitaju kod Usame o onom što je Božiji poslanik naredio da dobiju, pa im Božiji poslanik, s.a.v.a., reče: 'Zašto vidim smeđu boju mesa u ustima vašim?' – 'O Božiji poslaniče', rekoše oni, 'mi danas nismo jeli meso.' On im reče: 'Neprestano ste jeli meso Selmana i Usame.' Tada je bio spušten ovaj ajet.”[12]

Postoji još velik broj predaja u kojima se ogovaranje predstavlja kao jedenje mesa mrtvog muslimana.[13]

U svakom slučaju, ovo poređenje, bez presedana u Kur'anu, kao i naglašavanje predaja u pogledu pojašnjenja ovog pitanja, kazuju o odvratnosti ovog djela, koje se smatra najgorim nasiljem prema bratu muslimanu. O nečasnosti ovog djela dovoljno je navesti podatak da čak ni vuk neće jesti meso drugog vuka.

Ni vuk neće drugog vuka meso jesti,

A mi jedni druge proždiremo javno!

Uništavanje dobrih djela

Ogovaranje dovodi do propadanja i poništavanja dobrih djela koja čovjek čini.

Imam Sadik, mir neka je s njim, je rekao:

“Ogovaranje je zabranjeno svakom muslimanu i ono, uistinu, proždire dobra djela kao što vatra proždire drva ogrjevna”[14]

Čovjek nekad zbog ogovaranja upropasti sva dobra djela koja je dotad učinio, a nagrada za njih bit će upisana u knjigu onoga koga je ogovarao, u vezi s čim vam skrećemo pažnju na sljedeću predaju:

“Božiji poslanik, s.a.v.a., kaže: 'Na Danu sudnjem dovest će jednog od vas, pa će ga zaustaviti pred Bogom Uzvišenim te će mu knjiga njegova predana biti, pa u njoj svoja dobra djela vidjeti neće te će reći: Bože moj, ovo nije knjiga moja, pa ja u njoj ne vidim pokornost svoju! Bog će mu tad reći: Gospodar tvoj nikad ne zaboravlja niti previđa, a dobra djela tvoja uništilo je tvoje ogovaranje ljudi. Zatim će biti doveden drugi čovjek, pa će mu biti predana knjiga njegova te će u njoj vidjeti mnoga djela pokornosti, pa će reći: Bože moj, ovo nije knjiga moja, ja uistinu nisam učinio sva ova djela pokornosti. On će mu onda reći: Taj i taj čovjek te je ogovarao, pa su dobra djela njegova tebi predata.'”[15]

Ogovarač je izvan Božijeg pokroviteljstva

Imam Sadik, mir neka je s njim, je rekao:

“Ko god ispriča nešto protiv vjernika, želeći ga osramotiti i ukaljati njegovu čast, s ciljem da mu naruši ugled u društvu, Bog će ga izvesti iz zaštite Svoje u uvesti u zaštitu šejtanovu, ali šejtan ga neće prihvatiti.”[16]

Ogovaranje uništava čovjekovu vjeru

Plemeniti Poslanik, s.a.v.a., rekao je:

“Ogovaranjebrže uništava vjeru čovjekovu nego što vatra uništava utrobu njegovu.”[17]

Također je rekao i sljedeće:

“Ogovaranje i prenošenje tuđih riječi stresaju vjerovanje kao što pastir stresa lišće sa stabla.”[18]

Kazna za ogovaranje

Onaj ko bude ogovarao bit će bez ikakve sumnje, na Sudnjem danu, kažnjen teškom kaznom.

Božiji poslanik, s.a.v.a., je rekao:

“Onome ko na Ovom svijetu bude jeo meso svoga brata ono će na Danu sudnjem biti preda nj posluženo i reći će mu se: 'Jedi ga mrtvog kao što si ga jeo dok je živ bio!' – pa će on jesti namršten i vrišteći.”[19]

Prenosi se da je rekao i sljedeće:

“U noći kad bijah uzdignut prođoh pokraj ljudi koji su grebali lica svoja noktima svojim, pa upitah: 'O Džibrile, ko su ovi?' On odgovori: 'To su oni koji su ljude ogovarali i čast njihovu gazili.'”[20]

Ogovaranje i umanjivanje vrijednosti robovanja Bogu

U jednoj predaji stoji da se onome koji bude ogovarao umanjuje vrijednost njegovog ibadeta.

Božiji Poslanik, s.a.v.a., je rekao:

"'Sjediti u džamiji čekajući namaz je ibadet, sve dok ga čovjek ne oskrnavi.' Upitaše ga: 'Božiji poslaniče, s.a.v.a., kako će ga oskrnaviti?' On reče: 'Ogovaranjem.'"[21]

Ogovaranje sprječava prihvatanje dobrih djela

Božiji poslanik, s.a.v.a., jednom prilikom rekao je: "Meleci zaduženi za praćenje čovjekovih djela ponijet će u Nebesa djelo nekog Božijeg roba koje će sijati kao Sunce, ali će melek koji treba prihvatiti dalje uznijeti dobra djela reći:

" (...) Udarite ovim djelom vlasnika njegova po licu! Ja sam zadužen za ogovaranje; Gospodar moj naredio mi je da ne dopustim da djelo onog ko je ljude ogovarao prođe pokraj mene ka Gospodaru mome!"[22]

Ogovarač je lišen Dženneta

Božiji poslanik, s.a.v.a., je rekao:

"Trojica su lišena Dženneta: onaj ko prenosi tuđe riječi, onaj ko ogovara i onaj ko se piću oda."

Napomena

U slučaju da se pokaje i da mu pokajanje bude primljeno, ogovarač će opet biti posljednji koji će ući u Džennet:

“Bog Uzvišeni objavio je Musau ibn Imranu da će ogovarač, ako se pokaje, biti posljednji koji će ući u Džennet, a ako se ne pokaje, bit će prvi koji će u Vatru ući.”[23]

Ogovarač nije zakonito rođeno dijete

U nekim predajama stoji da onaj ko ogovara ljude iza njihovih leđa i ko gazi njihovu čast i ugled nije zakonito rođeno dijete, jer da je začet na dozvoljen način, nikad se ne bi onečistio takvim grijehom.

Božiji poslanik, s.a.v.a., je rekao:

“Laže onaj ko tvrdi da je zakonito rođeno dijete, a jede meso ljudi ogovaranjem; uistinu je ono hrana psima Vatre.”[24]

Moguće je da se u ovoj predaji pod nezakonitim rođenjem misli na nedozvoljenu ishranu i rođenje nakon uzimanja nedozvoljene hrane i vjerovatno se ovo posebno svojstvo odnosi na one koji stalno ogovaraju i uznemiravaju druge. U prilog rečenom ide i izraz “a jede”, upotrijebljen u razmatranoj predaji, koji ukazuje na trajanje radnje, a Bog najbolje zna.

Ogovarač nije vjernik

U drugoj predaji se kaže da nije vjernik onaj ko muslimanu iza leđa ružno govori. Božiji poslanik, s.a.v.a., kaže:

“O skupino onih što jezikom vjeru prihvatiše, a srcima ne uzvjerovaše, ne ogovarajte muslimane i ne tražite im nedostatke, jer Bog će, uistinu, onome ko bratu svome nedostatak bude tražio nedostatak naći; a onaj kome Bog nedostatak nađe, osramotit će ga, makar usred kuće njegove!”[25]

Vrste ogovaranja

Neki misle da se ogovaranje odnosi samo na jezik, dok, ustvari, svaki način na koji čovjek ukaže na nedostatak i porok drugoga, bilo da to učini govorom, pisanjem, pokazivanjem, naznakom, migom, oponašanjem načina hoda ili na neki drugi način, smatra se ogovaranjem i samim tim zabranjenim; upravo onako kako se ovo pitanje pojašnjava u predajama.

Aiša kaže:

“Došla je kod nas neka žena i kad se okrenula, ja pokazah rukom da je niska, a on [tj. Poslanik], s.a.v.a., reče: 'Ogovorila si je.'”[26]

U svakom slučaju, ogovaranjem se smatra i pojava da neko navede ime određene osobe, ili kaže nešto na način da njegovi sagovornici, na osnovu konteksta i navoda, zaključe o kome je riječ.

Prema tome, ukoliko čovjek u ovakvim prilikama ne želi ogovarati, treba slijediti put plemenitog Poslanika, s.a.v.a., koji bi svaki put kada bi uočio neki prijestup, upozorio ljude, dajući im savjet, i onda bi općenito, obraćajući se svima, i ne ukazujući ni na koga posebno, rekao:

“Šta s tim ljudima koji to i to čine?”

Od Aiše se prenosi i sljedeće:

“Kada bi do Božijeg poslanika, s.a.v.a., doprla vijest o određenoj osobi, on ne bi rekao: Šta je s tim i tim čovjekom?, već bi rekao: 'Šta je s tim ljudima...?' (Aiša kaže): 'Kažu, kako ne bi nikog osramotio.'”[27]

Zabranjeno je slušati ogovaranje

Kako god je zabranjeno ogovarati, tako je zabranjeno i slušati ogovaranje. Po tom pitanju ne postoje ni najmanja razilaženja između islamskih pravnika i etičara. Sahib-e Džavahir, autor

vrijednog djela Džavahir, Šejh Ensari i Imam Homeini, Bog im se smilovao, kazali su sljedeće:

“Slušati ogovaranje je zabranjeno i u tom pitanju nema neslaganja”[28]

U djelu Miftahu-l-kerame stoji: “Da je slušanje ogovaranja zabranjeno toliko je jasno da većina islamskih pravnika, zadovoljivši se jasnoćom te činjenice, nisu ni pokretali to pitanje.”[29]

Zabrana slušanja ogovaranja u predajama

U pogledu ovog pitanja pozvat ćemo se na određene predaje, od kojih ćemo neke i navesti. Saduk, Bog mu se smilovao, u predaji od Božijeg poslanika, s.a.v.a., koje se tiču zabrana, prenosi da je rekao:

“...i zabranio je ogovaranje i slušanje ogovaranja.”[30]

Božiji poslanik, s.a.v.a., rekao je:

“Onaj ko sluša ogovaranje jedan je od ogovarača.”[31]

U još jednoj predaji od Božijeg poslanika, s.a.v.a., stoji:

“Onaj ko sluša ogovaranje jedan je od ogovarača.”[32]

Znači, u društvu gdje se ogovara postoje dva ogovarača: onaj koji govori i onaj koji sluša, i obojica učestvuju u grijehu ogovaranja.

Od Imama Sadika, mir neka je s njim, prenosi se sljedeća predaja:

“Ogovaranje je nevjerstvo, a oni koji ga slušaju i odobravaju su mnogobošci.”

Odgovornost za sluh

Časni Kur'an ne sužava čovjekovu odgovornost samo na jezik i govor, već drži da u krug njegovih odgovornosti spadaju i vid, i sluh i srce, pa kaže:

وَلاَ تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولـئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُولاً.

Ne povodi se za onim što ne znaš! I sluh, i vid, i srce, za sve to će se, zaista, odgovarati. (El-Isra', 36)

U jednoj predaji stoji da je jedan čovjek došao kod Imama Sadika, mir neka je s njim, i rekao mu:

"...'Moje komšije imaju robinje koje pjevaju i sviraju lutnju, pa ponekad kada odlazim u zahod, oduljim sa sjedenjem, kako bih ih slušao.' Imam Sadik, mir neka je s njim, mu onda reče: 'Ne čini to!' Pa on reče: 'Tako mi Boga, nije to nešto čemu svojim nogama dolazim, već glas koji svojim ušima čujem.' Imam Sadik, mir neka je s njim, mu tad reče: 'Zar nisi čuo da Bog Uzvišeni kaže: I sluh, i vid, i srce, za sve to će se, zaista, odgovarati.' Čovjek reče: 'Tako mi Boga, kao da nikad nisam čuo taj ajet iz Knjige Boga Uzvišenog, ni od Arapa, ni od nearapa. Sada se odlučno klonim toga i tražim oprost od Boga Uzvišenog.' Imam Sadik, mir neka je s njim, mu reče: 'Ustani, okupaj se i klanjaj koliko god možeš, jer, zaista, u krupnom grijehu ustrajan si bio. Kako bi loše bilo stanje tvoje da si u njemu umro. Zatraži oprosta od Boga Uzvišenog i zaišći od Njega pokajanje za sve što On ne voli...'"[33]

Jedan pjesnik veli:

Sluh ti svoj sačuvaj, ružno da ne čuje,

K'o jezik što čuvaš da ga ne kazuje.[34]

Jer i sluh kod čovjeka ima određeno pravo, o čemu Imam Sedžad, mir neka je s njim, kaže sljedeće:

"A što se prava sluha tiče, moraš ga držati daleko od toga da ga učiniš putem do srca svoga, osim riječi plemenitoj, koja će ti u srcu dobro stvoriti, ili ćud plemenitu priskrbiti, jer, uistinu, sluh predstavlja vrata govora prema srcu, koja ka njemu vode razne vrste pojmova, kako onih dobrih među njima, tako i onih zlih; a samo s Bogom je snaga."[35]

Odbacivanje ogovaranja i ustajanje u odbranu brata muslimana

Na pitanje ogovaranja odnose se četiri obaveze:

1. Zabranjivanje ogovaranja

2. Zabranjivanje slušanja ogovaranja

3. Odvraćanje od zla

4. Ustajanje u odbranu ugleda brata muslimana i čuvanje njegove časti

Dakle, u primjeru ogovaranja, pored toga što je neophodno odvraćati od zla i u potpunosti spriječiti grijeh, obavezujuće je također suprotstaviti se ogovaranju i ustati u odbranu časti brata po vjeri. Drugim riječima, iako su pokuđeni slušanje ogovaranja i obraćanje pažnje na ono što ogovarač kazuje, kao primjeri odvraćanja od zla, ipak to samo po sebi nije dovoljno, nego je svaki pojedinac dužan braniti svoju braću po vjeri i čuvati njihovu čast. Znači, svaki musliman je dužan ispravnim i bogougodnim opravdanjem odbaciti prigovore upućene njegovom bratu po vjeri, te spriječiti oblikovanje tla pogodnog za širenje laži i opačina, kako se više niko ne bi usudio širiti, bez ikakve odgovornosti, glasine o vjernicima, izlažući njihov ugled klevetama, potvorama i ogovaranju. Jer, Silni i Milostivi Bog želi da vjernici budu dostojanstveni, ponosni i veličanstveni te mrzi sve ono što predstavlja prijetnju ovim vrijednostima. Iz tog razloga On je muslimanima koji imaju vjere naredio da ne budu ravnodušni prema ovakvim razornim nastupima te da, prekidajući šutnju, nikome ne dopuste da širenjem laži i opačina te ogovaranjem zagadi životnu okolinu društva, niti da narušava ugled vjernika, kao ni da neosnovanim glasinama poljulja osjećanje povjerenja među ljudima. Neki smatraju da je suprotstavljanje ogovaranju isto što i odvraćanje od zla, po kojem su svi u svakoj prilici dužni spriječiti činjenje grijeha, kao i njegovo ponavljanje. Međutim, kao što smo već kazali, pitanje suprotstavljanja ogovaranju spada u neku drugu kategoriju, a puko sprječavanje i odvraćanje od ogovaranja nije dovoljno, nego treba učiniti sve kako bi se osvijetlio obraz i povratila čast ogovarane osobe.

Šejh Ensari, Bog mu se smilovao, kaže:

“Očito je da samo suprotstavljanje nije ujedno i odvraćanje od ogovaranja, već se pod tim

podrazumijeva ustajanje u odbranu ogovaranog, i to na način koji je primjeren učinjenom ogovaranju. Tako, ako ogovaranje bude vezano za neki ovosvjetski nedostatak, ogovaranom će se priteći u pomoć tako što će se kazati: Nedostaci su samo grijesi kojima Bog ljude sramoti, a od kojih je najveći navesti da tvoj brat posjeduje slabost kojom ga Bog nije osramotio. A ukoliko se bude radilo o nekom vjerskom nedostatku, opravdat će ga se izgovorima koji će ga oprati od tog grijeha."[36]

U tom smislu, Šejh Ensari u nastavku rasprave kaže:

"Pa ukoliko ogovarač ne prihvati opravdanje, ogovaranom će se pomoći riječima: I vjernik ponekad počini grijeh, te treba za nj oprost zatražiti i za nj se zauzeti, a ne koriti ga, jer možda je činjenica da ga prekoravaš kod Boga veći grijeh od njegovog grijeha, i tome slično."[37]

U svakom slučaju, dok god je to u stanju, čovjek se treba suprotstaviti ogovaranju svoga brata po vjeri i stati u njegovu odbranu.

Povoljni učinci suprotstavljanja ogovaranju

· Pomoć na Ovom i na Onom svijetu:

Božiji poslanik, s.a.v.a., kaže:

"Onome kod koga bude ogovaran njegov brat vjernik, a on bude u stanju pomoći mu, pa mu pomogne, Bog Uzvišeni će pomoć dati i na Ovom i na Onom svijetu."[38]

· Otklanjanje nevolja:

O Božijeg poslanika, s.a.v.a., prenosi se da je rekao:

"Od onoga ko se suprotstavi ogovaranju svoga brata koje se čuje na nekom skupu, Bog će otkloniti hiljadu izvora zla i na Ovom i na Onom svijetu."[39]

· Odlazak u Dženet:

Božiji poslanik, s.a.v.a., rekao je:

“Onome ko odbrani čast svoga brata muslimana zajamčen je Džennet.”[40]

Nepovoljni učinci nesuprotstavljanja ogovaranju

· Poniženost na Ovom i na Onom svijetu:

Božiji poslanik, s.a.v.a., je u jednoj predaji rekao:

“...a ko ga ostavi bespomoćnog, a u stanju je pomoći mu, Bog će njega ostaviti bespomoćnog i na Ovom i na Onom svijetu.”[41]

· Sedamdeset puta više grijeha:

Šejh Saduk, Bog mu se smilovao, u jednoj predaji od Imama Sadika, mir neka je s njim, prenosi da je Božiji poslanik, s.a.v.a., rekao:

“...a onome ko se ne usprotivi ogovaranju, a u stanju je to učiniti, na teret će mu se staviti sedamdeset puta više nego onome ko je ogovarao.”[42]

Šejh Ensari, Bog mu se smilovao, po navođenju ove predaje veli: “Možda je razlog povećanja njegove kazne činjenica da se ogovarač odvažio ogovarati kada mu se on nije suprotstavio i time ustrajao u tom te i drugim ogovaranjima.”

Po mišljenju autora, razlog povećanja kazne za onoga ko čuje ogovaranje, a ništa ne kaže niti se tome usprotivi – pored onoga što Šejh Ensari navodi – jeste i činjenica da njegova šutnja u ovakvim slučajevima priprema pogodno tlo za širenje glasina, gaženje časti, oblikovanje lošeg mišljenja ljudi jednih o drugima te rušenje povjerenja među njima. Koliko li je samo korisnih i požrtvovanih ljudi zbog nekih neutemeljenih glasina nepravedno uklonjeno sa poprišta javnog života, a nije bilo nikoga ko bi ustao u njihovu odbranu. Upravo činjenica da se ne ustaje u odbranu ljudi koji bivaju metom različitih kleveta i ogovaranja vuče društvo u beznađe i smiče njegove iskrene sluge. U takvom primjeru, samo odvraćanje od zla ne može povratiti prava tih obespravljenih ljudi, već je, pored toga, potrebno još i otkloniti sve ono sa čime oni,

posredstvom ogovaranja i klevete, bivaju dovedeni u vezu. Odnosno, potrebno je ispravnim opravdanjem te utemeljenom i razumnom odbranom izbrisati iz srca ljudi sve one krive predodžbe i slike o ogovaranoj osobi, zatim preinačiti njihovo loše mišljenje o toj osobi u lijepo te joj povratiti poljuljani ugled.

---

[1]Gazali, Ihja'u-l-'ulumi, sv. 3, str. 108; Kenzu-l-'ummal, sv. 3, str. 549, hadis br. 7841.

[2] Nehdžu-l-belage, Fejzulislam, izreka br. 374.

[3] Isto, govor 175.

[4] Isto, izreka 341.

[5] Potvaranje i klevetanje podrazumijevaju lažno pripisivanje nečega nekome, dok laž ('ifk) označava pretjeranu laž, ili kako se kaže, očite i velike laži, a u pravnoj terminologiji se za laži o Bogu i Poslaniku koristi termin 'ifk.

[6] Poput predaje koja se prenosi od Aiše, a u kojoj se navođenje vidljivih nedostataka prekorava kao ogovaranje.

[7]إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلاً كَرِيمًا(En-Nisa', 31)

[8] Usul-e Kafi, sv.2, str. 276, babu-l-keba'ir, hadis 1.

[9] Mehedždžetu-l-bejda', sv. 5, str. 253; et-Tergib ve-t-terhib, sv. 3, str. 503; Gazali, Mukašifetu-l-kulub, str. 156; Envar nu'manijje, str. 259; Biharu-l-envar, Bejrut, sv. 72, str. 222.

[10] Kešfu-r-rejbe, str. 6; Mekasib muharreme, str. 40; et-Tergib ve-t-terhib, sv. 3, str. 511, hadis 24; Vesa'ilu-š-ši'a, sv. 8, str. 601; Envar nu'manijje, str. 259; Džami'u-s-se'adat, sv. 2, str. 302; Mehedždžetu -l-bejda', sv. 5, str. 251; Ihja' ulumi-d-din, Bejrut, sv. 3, str. 141.

[11] Usul-e Kafi, sv. 9, str. 359, babu-s-sibab, hadis 2; Vesa'ilu-š-ši'a, sv. 8, str. 610, hadis 3.

[12] Medžme'u-l-bejan, Bejrut, sv. 9, str. 135.

[13] Za više podataka o ovoj temi v. u: Mi'radžu-s-se'ade, sv. 429; et-Tergib ve-t-terhib, sv. 3,

str. 506-507; Ihja' ulumi-d-din, Bejrut, sv. 3, str. 142; Kešfu-r-rejbe, str. 3.

[14] Mehedždžetu-l-bejda', sv. 5, str.255; Kešfu-r-rejbe, str. 9;Envar nu'manijje, str. 259; Džami'u-s-se'adat, sv. 2, str. 305.

[15] Džami'u-s-se'adat, sv. 2, str. 306; Biharu-l-envar, Bejrut, sv. 72, str. 258; Envar nu'manijje, str. 259.

[16] Vesa'ilu-š-ši'a, sv. 8, str. 608; ; Kešfu-r-rejbe, str. 11, sa neznatnim razlikama.

[17] Džami'u-s-se'adat, sv. 2, str. 304.

[18] Et-Tergib ve-t-terhib, sv. 3, str. 514, hadis 28.

[19] Et-Tergib ve-t-terhib, sv. 3, str. 508, hadis 17.

[20] Mehedždžetu-l-bejda', sv. 5, str.251; Mi'radžu-s-se'ade, sv. 407; Et-Tergib ve-t-terhib, sv. 3, str. 510, hadis 20; Mukašifetu-l-kulub, str. 155; Biharu-l-envar, Bejrut, sv. 72, str. 222.

[21] Usul-e Kafı, sv. 2, str. 357, babu-l-gibe ve-l-buht; Kešfu-r-rejbe, str. 4; Vesa'ilu-š-ši'a, sv. 8, str. 598.

[22] Kešfu-r-rejbe, str. 6.

[23] Kešfu-r-rejbe, str. 11; Mekasib muharreme, str. 40; el-Dževahiru-s-sinijje, poglavlje 7, str. 66,

[24] Biharu-l-envar, Bejrut, sv. 72, str. 258; Envar nu'manijje, str. 259; Mekasib muharreme, str. 40, s tom razlikom da piše: “(...) Pa klonite se ogovaranja (...)”; Amali Saduk, hadis 9, medžlis, str. 174.

[25] Ihja' ulumi-d-din, Bejrut, sv. 3, str. 142; Kešfu-r-rejbe, str. 7; Tefsir-e Kurtubi, sv. 16, str. 333; Tefsir-e burhan, sv. 4, str. 209, sa neznatnim razlikama.

[26] Mehedždžetu-l-bejda', sv. 5, str.258.

[27] El-Mustetrif, sv. 1, str. 116.

[28] El-Dževahir, sv. 22, str. 71; Mekasib muharreme, str. 46; Homeini, Mekasib muharreme, sv. 1, str. 292.

[29] Miftahu-l-kerame, sv. 4, str. 67.

[30] Men la jahduruhu-l-fekih, sv. 4, str. 4; Saduk, Amali, str. 345, medžlis 66.

[31] Mustedreku-l-vesa'il, sv. 2, str. 108. U Biharu-l-envar (Bejrut, sv. 72, str. 226), Fehrest-e mouzuij-e Gurer (br. 1607, str. 168) ova predaja prenosi se od Zapovjednika pravovjernih, mir neka je s njim.

[32] Šehid Sani, Kešfu-r-rejbe, prvo poglavlje u: Aksamu-l-gibe.

[33] Tefsir-e burhan, sv. 2, str. 421, hadis 11; Biharu-l-envar, Bejrut, sv. 6, hadis 48, str. 34; Tefsire ajjaši, Mektebe-je ilmije-je islamijje, sv. 2, str. 292.

[34] Ez-Zeri'a ila mekarimi-š-šeri'a, str. 156.

[35] Tuhefu-l-'ukul,“Risaletu-l-hukuk”, str. 184.

[36] Mekasib-e muharreme, str. 46.

[37] Isto, str. 46. U knjizi predaja nalazi se poglavlje pod naslovom Babu-l-ta‘jir (Poglavlje o korijenju), u kojem ima predaja koje svojim značenjem ukazuju na činjenicu da ako neko vidi nekoga kako čini grijeh pa ga prekori, Bog Uzvišeni će ga izvrgnuti prijekorima i na Ovom i na Onom svijetu. U nekim predajama stoji da ako neko zbog nečega prekori vjernika, neće umrijeti prije negoli i sam počini isto takvo djelo. U vezi s tim vidi u: Usul-e Kafi, sv. 2, str. 356.

[38] Mekasib-e muharreme, str. 47; Sevabu-l-e‘amal, str. 178, sa neznatnim razlikama.

[39] Mekasib-e muharreme, str. 47; Men la jahduruhu-l-fekih, sv. 4, str. 8.

[40] Biharu-l-envar, Bejrut, sv. 72, str. 261.

[41] Mekasib-e muharreme, str. 46.

[42] Men la jahduruhu-l-fekih, sv. 4, str. 9; Mekasib-e muharreme, str. 46.